

slikarstvo miljenka stančića

Slikar Miljenko Stančić pojavio se prvom svojom izložbom 1952. godine i njegov je nastup podijelio ljubitelje (i oduševitelje) slikarstva u dva nepomirljiva tabora. Njegov magični realizam, koji je u novije vrijeme ustupio mjesto nadrealizmu, bijaše sam po sebi dovoljan da pri dobije one, isuna malobrojnice, poklonike njegova slikarstva, koji su smisao i značenje njegove poruke tražili u atributu, kojim je taj realizam određen, kao i one što su argumentima sva branili i ne slušajući zanasku zrelosti i vještine, kojom je slikarova poruka bila ostvarena. Druga strana, malobrojnija, ali tim glasnija i nepomirljivija, često je zlonamjerno pokušavala da slikarove prednosti proglati manama i da, govoreći o majstorskoj tehnici, kojoj u našem novijem slikarstvu nema ravnice, zaboravi istinu, istinu koja je upravo tom tehničkom rečenom zbuđenju i formalističkim, ali čak ni u nekim formalizmu dosljednima, jer o nekim formalnim analizama nije bilo ni govora, likovna je kritika ostala dužna i nama i slikaru i sebi samoj.

Danas međutim znamo, i u to više nitko dobronamjerno ne sumnja, da se pojavio slikar, čije je djelo jedna od najdugotrajnijih svojih naše novije kulture, dostojno da predstavlja i mnogo veći, likovnom tradicijom mnogo bogatiji narodom nego što je naš, djelo original-

no, snažno i bogato, duboko sadržajno, bremente odrednim pogledom na svijet i, unatoč samo prividnom anahronizmu, neobično suvremeno. U čitavom jednom ciklusu stravičnih scena, ali toliko ispunjenih poezijom (Slikar skitnica, Svađba, Krik, Mrtvo dijete, San i t. d.) i onih, manje stravičnih, ali isto toliko poetskih i tragičnih (Ljubavna pjesma, djevojka i kitičica, Širotnijske poklade, Plakati) slikar je sav obuzet magijom odnosa među ljudima i stvarima, koje su postale dijelom njih, on se ispovijeda, on nas ispovijeda i traži korištenje svoje i naše samoće, nestajanja i nerazumijevanja. Njegovo je slikarstvo konfesionističko, svaka slika uzbuđuje svojom istinom i premda na prvi pogled lako shvatljiva, zahitjeva mnogo od svoje publike. Potrebna je ne samo likovna, nego i poetska kultura, da bismo razumjeli odnose unutar svake njegove slike; a simboli, metafore i nepetosti koje nalazimo, nemaju ništa zajedničko sa onim što se u slikarstvu tako nejasno i neodređeno naziva literaturom. U njegovim je slikama vrijeme kao dimenzija ukoliko, sve se dešava u ritmi između dva trenutka toliko mala, da se ne mogu izmjeriti, svi satovi stoje, a ljudi kao da su živeli kao prije i kao da se slijedeće trenutka ponovo oživjeli ovdje sami, zagledani u sebe, nepomični, zamišljeni i suzati, ali ipak

zvoni mir golob

Ova mala jesen rastačije historijska
u žiži, sva sačinjena je iantrijel

toliko bliski snu, koji o sebi sanjamo. U slikama varaždinskih kuća, tornjeva i ulica slikar evocira djetinje uspomene, tražeći ponovo istinu svoje mladosti iskustvom zrelog čovjeka. Odatle magija koja zrači iz svakog poteza njegova kista, odatle odavrat svake formalističke kombinatorike, odatle i ljepota, koja u sebi krije to traganje za izgubljenim djetinstvom u pećaju kakav nije postojao nikada, osim u mašti zalona, začudna i uplašena djeteta, svijet potresa i istar, kakav u literaturi nalazimo još samo donekle u Velikom Monu. Uvijek jedna jedina tema: trajanje, nestajanje i konačno izmirenje. Kroz slike sumpornozutih večernjih i bjeličastih jutarnjih ulica, do nekih vizija i projekata, koji se oklapaju na osnovu više divergentnih unutarnjih perspektiva, pomiče se taj varaždinski, stančićevski krajolik od arhaijskog ka stravičnom — ka stravi najelementarnijih kontrasta. Svaki su sagledane iznutra.

Ljepota i istina njegovih slika ulaze u domen poezije i to je, mislim najveća pohvala, koju bismo mogli reći slikaru, čije je djelo osuđeno da traje i da uzbuđuje, da govori našoj savjesti jezikom, koji će ona, radujući se, ubrzo morati da shvati.

miljenko stančić

djevojka

Miroslav ANTIĆ

SINU U CRTANKU

Vilje:
svakoj ptici ispalo po jedno oko
pa svi na zelenoj peteljci pogleda.
Televizijski stubovi:
kako jetena

vezalo vetar za rogove
i pristakuje.

Duga:
dvojevica obukla novu haljinu
smijući se preskakala potoke
u igri se isušile raskoratiła.

TRNOVA RUŽICA

Znamo mi da je prespavala dane svoje mladosti
di znamo i šta je radila noću
samo se to obično u bajkama izbegava.

Posle stoitnu godina naišao klovn
prišao na rever cicanio sree
smejava se budalasto kao oluci u aprilu
da vidiš
iskao
imam klišu za ovaj dan.

Prvo joj je bilo zanimljivo da mu veruje
posle joj je već dosadilo da mu veruje
pa se okrenula ka Sodomu i Gomori
a gradovi nisu propadali ni goreli
ni kako su umeli da se zjduju i žive.

Tada se vratila.

Kad su se ponovo sreli bila je udata za cara
i poklonila mu članik govoreći:
idi nezgani vitez okupaj se i saseci bradu
onda uzmi hotelsku sobu i odmori se
od mnogo snova zaboravio si da spavati.

Napomena:
ova bajka zabranjena je za mladež ispod 18 godina
zbog racionalno iskonstruisane poente
da se ne renita biti po zanimanju sanjar
potio
navodno
neke profesije ne donose penziju.

MAHOVINA

Jedan svakidašnji narod
čije seme vetar reprastano truni
u ovu dolinu

narod horizontalnog stasa
i nečujnih zelenih stopala

uspuralo se neprimetno po stenama
i pro nas ugledati nebo

i smejalo se prezivao sa lirica
našim naporima u podnožju
našim izbezumljenim naporima
da izrastimo iz sopstvenih stabala
i ostanemo među zvezdama.

vladimir milarić

slavko mihaljić marginalije

Kamerna muzika

Mihaljićeva poetska vizija je ponosna, usredsređena na oblikovanje onih osećanja savremenog čoveka koje se javljaju u osustvu golih dilema čovekove biološke i društvene egzistencije. Ona je za vidik malog građaninova haucinamta, ona je za njegov mir čak obespekujavajuća.

Reči, koje su osnove na kojima Slavko Mihaljić gradi smisao svoga pesničkog govora, u našem su vremenu nataložile ogromne rasponne značenja jer su okosnice bitnih savremenih filozofskih pitanja. Inačujući tako pojmovna značenja, te reči u poeziji predstavljaju opasnost za govor pesničke slike. Njihovo dosta često prisustvo u Mihaljićevoj poeziji ipak ne narušava sklad jezika budući da je on izraz pretežno misaonih konstelacija, a smisao se Mihaljićeva poezije otkriva u potresnim asocijativnim sadržajima ranije oblikovanih slika i meditacija.

Mihaljićeva poezija prebacuje mostove u nove, bolje reći poetski neobličene, sadržaje čovekove: u njegov unutarnji usamljenički kaos, u pustoš njegove nade.

Kakav je smisao odredbene reči u Mihaljiću naslova Kamerna muzika? Kamerna? Zatvorenog tipa? Namenjena probranoj publici? Ne, to su sporedna značenja te reči. Mihaljić joj daje novi smisao: ona određuje unutarnji prostor, ona kazuje, bolje reći poredi, jedan vid unutarnjeg sadržaja čovekovog sa

kamernom muzikom. Taj vid njegovog unutarnjeg života, zavoren, užasavajući pred kolektivnim afektima mase, ponoćni i saonjički, javlja se danas kao motivika puna svežine, skladna dominantnim osećajnostima savremenog čoveka.

Unutarnjom ponoćom ona je odjek ovog vremena, jedne dileme civilizacije, koja je dostigavši ogromne rasponne svojih tehničkih sila postala pretinja čoveku, odjek formiran u ponoćnom času odenja savremenog čoveka.

Osećanje čovekova straha i samooć, poraza i osuđenja, predstavljaju ona potencijalni impuls na kome je Slavko Mihaljić izgradio svoj doživljaj sveta, svoju pesničku poruku. Njegov je poetički svet bez iluzija, ali bez odustajanja. Ono što se negdašnjim terminom nazivalo pesimizam, danas se prikazuje kao realno prisustvo života; prepoznata zla postala su, budući da u se neprevladiva, deo obuhvata čovekove nade. Prividni apsurd modernog života.

Metamorfoze

Poetska preobraženja Slavka Mihaljića nisu posledica nezreštvog sukoba ličnosti i društva, snova i života, kakva behu u preobraženjima A. B. Šimića.

Mihaljićeva tematika obuhvata razarajuće fenomene unutarnjeg života modernog urbanizovanog čoveka: prazninu, strah, osuđenje,

tešku, paraz, samoću, odiranje, nepostojanje. Mihaljić ne gradi svoju poeziju na kontrastima, ona je u težnji uništenja kontrasta. Savremeni svet je odbacio iluzije koje stoje na drugom (svetlom) polu kontrasta; Mihaljić otkriva ponore života ne suprotstavljajući im iluzije života. Kontrasti u njegovim pesmama su prividni; suština lepote modernog čoveka na taj način pokazuje se kao uništenje kontrasta: iluzija — stvarnost. Mihaljićeva imaginacija je usmerena na istraživanje stvarnosti čoveka, lepota u njegovom gorkom ali ponosnom u čestovanju u životu :

„Ne nadaš se, ne skrivaj se, nemo
idi, porve ravno.
Ne boj se ni strelica ni metaka
— oni će te svakako do-
krajiti —
Ali daj da budeš velik svojim
raskošnim smenjenjem,
koje ne ču radovati za njihova
grabežljiva pogleda, oči ga-
vranova.“

(Ne nadaš se)

Fantastično

Poetsku jezgru ove poezije određuje pre svega težnja da se nađe formula lepote modernog čoveka stavljenog pred užase sopstvene praznine. Jedna neobavezna poredba mogla bi uspostaviti izvesne kontinuitete lirike Slavka Mihaljića

(nastavak sa sled. str.)

buran život

Casopisi mogu biti debeli i tanki. Ali to je samo u teoriji. U stvarni tankih već oдавно nema. Prestali su da izlaze. (Pretplatnicima su obećali da će im novac vratiti, ali — nisu ga vratili. Uvidate i sami da bi bilo pravo raspisati razbucivači novac levo i desno).

Znači, ostali su debeli. Među njima debeli i manje debeli. A ukoliko je debeli časopis tanji, ukoliko je redakcioni odbor mnogobrojniji. Za najtanji debeli časopis broj članova redakcionog odbora je stotine ljudi. I kada bi se svi ti ljudi skupili zajedno, bila bi to velika manifestacija, takorekći prosvjedna smotra književnih snaga.

Ali zar njih možda sakupiti? Njih sakupiti — to je nemoguće. Većina njih i ne zna da je u članstvu, a manji dio nema nikakve veze sa književnošću, ne voli je, zavzet je poslovima u privredi i sindikatima. I pored toga redakcioni odbori se povećavaju i uskoro će umesto sednica biti potrebne primjenjivati varijacije metode okupljanja ljudi u jednu gomilu: «Ujedinjenu konferenciju članova redakcionog odbora časopisa «Sveta života», ili «Sveasvezna smotra članova i kandidata redakcionog odbora časopisa «Kritičar na oprez». Skupove bi trebalo održavati u jednoj zgradi «Velikog pozorišta», ili u sali Konzervatorijuma, ali ne u maloj, već u ovoj većoj u kojoj su portreti znamenitih kompozitora su perikama i malim okruglim kapama.

Pa u čemu je stvar? Zato upotrijebite postojeće redakcioni odbori koji stvaraju misla ne rade i koji su, iskreno govoreći, sasvim nepotrebni radnom čovečanstvu?

Redakcioni odbor prestava u vrlo velikom ustanovu, jer prilikom formiranja nisu imali nikog da uvrede. Ona se stvara po istom principu po kome se formira i bilo koji književni savet.

- U odbor obavezno ulaze:
1. Jedan vodeći pisac (koš bolje dva vodeća, ili tri; naravno bilo bi najbolje sedmero vodećih, ali toliko nećeš moći sakupiti — nema ih).
 2. Tri vodeća kritičara.
 3. Jedan običan kritičar.
 4. Jedan kritičar — zavidljivac (da se ne uvredi).

5. Procenat žena.
6. Procenat predstavnika nacionalnih manjina.
7. Procenat bratskih republika.
8. Procenat ratnih pisaca.
9. Procenat talenata vopartija.
10. Procenat bivših Rapovaca (da se ne uvrede)*
11. Predstavnik Organizacionog komiteta (da bi ubodio biše Rapovca u pogledu grupništva).
12. Jedan pisac koji je nedavno pretrpeo poziv (u isto vreme tajni predstavnik bivših Rapovaca da ubodi predstavnika OK).
13. Procenat dečkih pisaca.
14. Jedan vodeći pesnik sa dvoicom svojih trubanata.
15. Jedan bivši Rapovski saputnik.

A zatim se nižu pomalo čudne stvari, san, buncaenje.

16. Drug Ošejnikov (građevinski nadzor)

17. Drug Mizernikov (Angro književnik)

18. Drug Klemanson (predstavnik Organizacionog sekretarijata).

Sve je tako do tančina smišljeno, tako su brižljivo uzeti u obzir svi književni interesi i njihove nijanse, da bi, reklo bi se, delatnost redakcionog odbora morala dati grandiozne plodove. Ali sva ta doviđanja ničemu ne vode. Nikakvi naročiti plodovi ne sazrevaju. Članovi redakcionog odbora i ne pomišljaju da se sakupe. Oni su se do te mere zavijeli sa tom dugogodišnjom fikcijom da im ni na kraj pameti ne pada da svoj zadatak obavite ozbiljno.

Međutim, ako se oni ne uključe u članstvo, uopće se ljute, predugotrajno mera, ugrtinju, pa čak i plaču. Utvrdiljci su kao glumci letnje estradne scene.

I da bi ih se otarasili i da se ne bi vodili suvišni razgovori, uvode ih u različite spisakove. Na taj način, u svim debelim časopisima postoji gotovo jedno te isto literarno vođstvo sa neznatnim varijacijama: umesto jednog kritičara — zavidljivca, ponekad se nađu dvojica; katkad procenat dečkih pisaca ispadne nedovoljan, naprimer umesto jednog i po procenta dečkih uvodi samo pola procenta (to dečjim piscima pruža mogućnost da dižu galamu kako ih potiskuju odrasli pisci u zajednici sa ravnim); nekad zaboravljaju druga Klemansona (predstavnik Or-

ganizacionog sekretarijata) pa se on uvuče ne u dvanaest redakcionih odbora, već samo u osam.

Uveče, pijuli sa svojom ženom čaj, Klemanson, bled i promuklim glasom, govori:
— Ja imam neprijatelj. To su Mizernikovi koje smicalice.
I onda on dugo priča ženi o pakostima Mizernikova. (Angro književnik).

Ako se tome doda da odgovorni urednik po pravilu nije ni odrasao pisac, ni dečji ni ratni, ni ženski, da ne pije stihove i ne savetuje kritičke članice, da kod kuće skida teletonsku stulaticu kako ga niko ne bi mogao iznervirati preko telefona, da se on prema umetnosti uopšte odnosi negativno, — onda će se pred nama pojaviti pitanje u svoj veličini svoga značaja: pa ko to onda stvara časopis? Casopis, eto, izlazi. Dodajte, jednom u četiri meseca, ali ipak izlazi.

Casopis stvara mlad čovek, tehnički radnik — početnik.

Prve godine svoga rada on je još veok skroman, gleda pisca široko otvorenih očiju, nosi kaubojsku kožnu razarjenu na grudima i pantalone sa biciklističkim šipaljkama. Još misli na utenika u prirodi i s postovanjem razgovara reči: šif, borgis, ram, ljubota, kolostira.

Na početku druge godine potavljuje se kravata iz robne knje, pusti ga nude cigaretama, a on zvonkim glasom viče u telefon:

— Stampajte Gladkova spacionirano, ljubaju puta sam vam već rekao! Nikulina ostavite u rezervi, sad ne ulazil! Ne maril! On je izputovao za Kislovodok, neće saznati. Ne zaboravite da umesete u spisak saradnika Ošejnikova, obavezno napisite inicijale — M. L. Inazice se uvredite.

Dok se mladi čovek upravlja prema tehničkim načelima — dobro je, ali u trećoj godini svoje delatnosti on mora sam da poziva autore, čita rukopise, daje odgovore, jer ako to ne uradi on, drugi niko to neće učiniti i časopis će mehanički prestati da izlazi. To bi bilo samo pola ne-

*) Ruska asocijacija proleterskih pisaca.

(nastavak na 11 str.)

MLADOST

Sa smeobom svojih sedamnaest godina razmaknem svako jutro sive kuće naše tamne ulice da se preko nje i pločnika na pločnik izgovje plavi slavoluk visokoga neba.

U veselom talasu mladi smeh ispira priljublina i ulice i gde god stupim — zna je čit: blata i prašine moze mi ne poznaju.

Šta me se liče da li će iza mene taj talas usahnuti, da li će se priljublina vratiti na put i da li će se te stare sive kuće opet zajedno stisnuti i kao zlobne starice ispasti za umom: Ali kuda? Kuda? Kuda?

Nikuda! Jer ako se samo okrenem sa smeobom svojih sedamnaest godina razmakni ću opet te stare sive kuće jer se preko ulice opet izgovje plavi slavoluk visokoga neba.

Čiril ZLOBEC

*

1

Na paprati tvog disanja prisluškujem kako su muke proistale. Dok unireme odođe blizu sebe kome si ti blizu? U noći se okrenuo istoku plavi rituat. Stari glas u urbovima moje kose gori. Šta te danar dogoreti? Dodemo prekamno za dobro, dobri za umiranje. Coet za kapom ostane.

2

Kada se probudim ako mi ne pohuzete pes na lemcu pričau vam o detinjem snu. Uveče vrgan svetlo i mislim ne nešto veće od moje robe i senke sa ulice. Dok me mama pokriva krijem u lakama suze.

3

Imam i ja ikonu. U mraku mi liči na daleko parče bakra. Imam kruzuhu omču u lezu nečim zasutavljenju. Pitam vas: da li je to dobro? U maloj kruzuhu lokoi dte mnve stidigle usta da se godinu dana izljuje gđ. A ja vam kažem: biće velikog zta.

4

Pomle su jete i neće doći zima. U ljubavnoj igri vrane su osedele. Dragane moj, kada se vratili zelena pustolj izabrane tebe za svet. Moj zadnji stih ti si zaboravio. Izumeće ljudi jednog leta reč: vetele su žime od čekanja. Savijačemo se od bleha do zemlje. Čuteš, to i tvoj glas bude oblaka beskrikih životinja. Jedu vrabaca uleteće u svetlo oko voka. Starica će spustiti glavu na plietvo. Jedra će bez bure umreti. Vrati se, tvoj lik je od mraka, a crni dan neće da svane.

Stojanka GROZĐANOV

slavko mihalić marginalije (nastavak)

sa ekspresijom grafike Franca Mihalića: njihov opsednutosti fantastičnim imaju u svojoj moralnoj poruci bliške podudarnosti; obojica fantastičnim prizorcima daju smisao realno postojeeeg, ali ne neprevladanog. Fantomi se u njihovoj umetničkoj viziji u sudaru sa životom obovčuju kao realna prisustva lepote modernog čoveka.

U Mihalićevoj poetskoj viziji fantastika se preobražava, u njoj se sažimaju tolike životne realnosti da im ona strabne fantastičnog odnizima gradeći na taj način u savremenosti egzistencne (potencijalne, reklo bi se) realnosti užasa.

Moderni skladovi
I dovoljno umorna i dovoljno vitalna, Mihalićeva poezija je na putovima traženja novih osećanja i novih moralnih uvrečenja. Kada bi se ova poezija morala obeležiti jednom rečju, naj bi u istoj meri odgovarale i reč užas i reč prevladavanje. Bitnosti idejnih razrečenja, bitnosti poetske istine o čoveku, jezgu Mihalićeve lirike, treba međutim, vezati samo uz drugu reč — prevladavanje. Ali prevladavanje u smislu svesti o obuhvatu sveg života.

Makoliko sva u podzemlju, a osluškiavanju mutnih i gorkih zvukova unutrašnjeg treperenja jednog glasa modernog čoveka (koji je u sazvučijima živimih glasova savremenog čoveka dominantan, dominantan ukoliko se shvati u onom značenju koje stoji u Mihalićevoj poruci) poetska vizija Slavka Mihalića označava jednu nadave hamanu poruku: taj dubok, pun groze glas, potmoo, ali ameren, ne diaharmonira sa glasovjima naše modernog čoveka. On se menja, postaje drhtav i više gletca, sve manje umilisa, i nimalo zabavna, no sve više istinit. Izvorista toga glasa su u grazninama i porazima čovekovim, prolazjenja kroz život ne obavezuju odricanje izvorišta, nego pokušaj usklađivanja sa vitalnim glasovima čovečanstva, koji mogu takvi biti jedino ako obuhvataju sve komponente svoga sazdržaja, ne pokušavajući da se preobrazu u finu, nežnu nit kuzije.

Impresija toga glasa asocira na Armstrongov glas. Neka skrivena razložnost lepote Armstrongova glasa, mora biti da je i u obuhvatu deziluzije života.

vladimir milarić

Pesnički jezik

Prava značenja Mihalićevoj poetskog govora ne otkrivaju se svakad od prve. Jezgno njegove poezije otkriva se u asocijativnim sudarima prvotnih doživljajnosti svake pesme posebno pa se u sim sudarima javljaju svetla koja punije osvetljavaju bit poetskog govora. Tako se, uostalom, obujom značenja pesnikove reči svakad otkriva — to je put ka pravom izvoru pesnikova jezika.

Poenta Mihalićeve lirike je u potekstu; njegova gđekad misaano obelčena naracija, gđekad u simbolu naslikano raspoloženje, slikom izražena ekspresija unutarjih fenomena čovekovog duševnog života, pretstavljaja jedan misaoni i doživljajni akt nezavešćen, naznačen, — smisao mu leži u potekstu. No distanca do značenja poteksta ne vodi zamrsenim putevima. Por ka značenjima je poslednjim stihom u pesmi često obeležen, smisao potekstovog govora ne razliva se i ne govori svakom drugo, nego se jednom vertikalom spušta u suštine pesničke reči.

Pesme Slavka Mihalića nisu nedovršene, nego im je arhitektura svedena na unutrašnji govor. Vladimir MILARIĆ